

## ÉLT-E VALAHA KŐSZÁLIKECSKE A DÉLI-KÁRPÁTOKBAN?

Írta: Maderspach Viktor.

Sokat vitatott kérdés ez, amelyet a tudomány emberei tudtommal eddig még nem döntöttek el. Azt hiszem, hogy általában az a vélemény alakult ki, hogy sem a kecskék, sem pedig a juhok családjának a vadonban élő egyetlen képviselője sem lakott a Retyezát, a Páreng avagy a Fogarasi-havasok bércei között, csak a zerge, a büszke hegyiantilop legelt a többi növényevő állatra nézve hozzáférhetetlen sziklarengetegekben.

Ezzel szemben meg vagyok győződve arról, hogy a kőszálikecske nem is olyan túlrégen a Retyezát-tömbhöz tartozó havasoknak lakója volt és hogy ott sikerrel vadásztak rá. Ezt a meggyőződésemet olyan tapasztalatra alapítom, amelynek birtokába egy szerencsétlenül induló, de szerencsésen végződő véletlen folytán jutottam.

Az egyik zergeterületem mészkőhegységben volt, amelyben kevésbé meredek, majdnem fennsíkszerű felületek függőleges sziklafalak által voltak határolva. Különböző irányban terjedő, egymást helyenként keresztező, mély szakadékok tették a területet különösen tagozottá. Ezek a szakadékok, amelyek helyenként néhány lépésre összekapcsoltak, itt-ott szakadékokban végződtek. A szakadékok oldalait alkotó függőleges falakon párányok vannak, amelyeken hihetetlenül buja növényzet tenyészik. Azt a földréteget, amely a puha mészkő porladása és a növényi részek korhadása által képződött, a sziklák repedései közé ékelődő lúci- és cirbolyafenyőtörzsek, valamint gyalogfenyőbokrok és cserjék gyökerei tartják össze. Tavasszal és nyáron ezek, az ég felé tornyosuló sziklafalakhoz fecskéfészkek módjára tapadó termőföldszigetek valóságos díszkertecskékké válnak. Mintha a természet az itt élő növényeket elszigeteltségükért kárpótolni akarná, különös bujasággal és feltűnő színpompában ragyogó virágdíszsel áldotta meg őket. A fajok, amelyek a kő-

tengernek eme szigetein gyökeret vertek, a völgyben és a hegyek alján tenyészőkkel látszólag azonosak, de, amint már említettem, sokkal erőteljesebbek és virágaik színpompásabbak. A fekete-áfonyabokrok a felnőtt ember térdéig érnek és csaknem cseresznyenagyságú, különösen édes, zamatos bogynókat teremnek. A szegfű virága majdnem akkora, mint a kertekben tenyésztett, nemesített válfajoké, színe azonban pompásabb és illata erősebb és üdőbb. A margaréták feltűnően nagy példányokkal vannak képviselve és ott, ahol napsütötte helyeken a földet egy-egy korhadó fatörzs megrágyazza, magas és vastag szárazon megfelelő nagyságú, csipkészlélű eperlevelek zöldelnek. Az augusztus hó második felében érő gyümölcs majdnem akkora, mint a cseresznye, de édesség és zamatosság szempontjából minden fajrokonát messze felülmúlja. Olyan helyeken pedig, ahová a nap csak igen keveset vagy egyáltalán nem süt, a csalán embermagasságú, sűrű bozótokat alkot. A helyszíne és növényzeti ismereteim hézagossága megakadályoz abban, hogy a tavaszi hóolvadástartól az őszi hóviharok beköszöntéséig viruló egyéb virágokról és növényekről külön megemlékezzem. De mulasztást követnék el, ha megfeledkeznék a ribizkebokorról, amely két évtized óta ott rohamosan elszaporodott és nyár végén nagyszemű, édes gyümölccsel van megrakva. Öreg bennszülöttek tanúsága szerint ezt a növényt a régi időkben ott egyáltalán nem ismerték. A magvak, amelyekből elszaporodott, valószínűleg a környékbeli bányavárosok konyhakereteiből kerültek, valahogyan természetes úton, a vadonba.

Az ember e sziklapárányok nagy részét megfelelő hegymászó felszerelés nélkül nem képes megközelíteni. Többnyire egészen keskenyek és rajtuk csak fű és apróbb cserje terem. De ott, ahol kiszélesednek, lúci- és cirbolyafenyők kisebb berkeket alkotnak. A fennsíkokon, valamint a szakadékok fenekén szintén fenyőfák nőnek, amelyek az össze-vissza heverő sok fatörzs miatt majdnem áthatolhatatlan őserdővé tömörülnek. A régi erdőegések helyén a hamuval megrágyázott talajból sűrű bozót fakadt. Havasifűz és éger, fenyő-

## FÁJ AZ ELVÁLÁS.

— Egyik legjobb kutyámról. —

Írta: Borsodi László.

Mindig visszásnak és talán nevetségesnek véltem, különösen a férfi-ember érzékösségét. Mégis, ha valaki ez év április 22-ének délestjén a bensőmben lát, egyenesen rajtam tapasztalja, hogy nagyon sokszor gyarlók, esendők vagyunk ítélezéseinkben: a saját szemünk gerendája mellől figyeljük... másokéinak szálkáját.

Az elválás, az elszakadás gondolatának tusái közt vívódva, indultam megszokott napi sétámra öreg kutyámmal, a Kis-Rickkel. Gyöngyösre költözésem idején öcsémnek is egy »Rick« nevű kutyája volt. A különben igen szép német vizsla — testarányát tekintve — vetekedett a közepes nagyságú doggal. Így jutott az én aprótermetű kutyám a »Kis« előnévhez. A Kálvária-parttól északnyugatnak szaladó szőlőgerinc széles dűlőútján baktattunk előre. Kutyám többnyire előttem poroszkált és minden három-négy percben keserves vakaródzásra görbedt. Olykor fekvőre dűlt és fogaival szinte véresre marta a keresztcsontja és gerince elérhető részét. Néha pedig a bűzösödő balfülebe kapart a hátsó lábával. Én meg olyasvalamit éreztem, mintha dugóhúzt csavargattak volna a szívem táján.

Nyolcéves kora óta minden tavasszal kiüt rajta a bőrbetegség. S bár az ismert házi és patikai gyógyszerek egész sorozatát kipróbáltam, mindig csak látszólagos eredményt érttem el; a baj évről-évre erősebben újult ki. Az idén meg oly mértékben jelentkezett, hogy még látni is kinszenvedés volt a szegény állat rettenetes nyugtalanságát.

A dűlőút egyik magasabb pontján, egy nagy venyigecsomó lecsúszott kővéjére telepszem. A nyugvóra hajló nap bíborló aranyban fürdeti a Mátra déli katlanát. A szanaszét bimbósodó cseresznye- és körtéfaikon kakukok feleselnek egymással. A sólymosi völgy felett két pár örvös galamb húz a Galya felé s az orosz patakpart bozótosában hallok az első fülemüleszót. Köröttem a természet ébredésének, az élet feltámadásának minden gyönyörűsége, minden vidámsága. Csak az én fejem kókad, csak az én orcámat árnyékolja szomorúság. Szemem a Mátra bércein, völgyein révedez, ahol kutyámmal tizenegy év óta tavaszunként boldogan bolyongtunk a *szép madarak* után. És egyik előbbi, meg az idej sovány évad kivételével — mindenkor az ő érdeme volt, hogy siker tekintetében, korom ellenére is, mindig az elsők közé nyomultam.

Mert olyan mestere volt a Kis-Rick a szalonkakerésnek, aminő száz meg száz közül is egy-kettő ha akad. S ha egybevetem származását a tehetségével, azt kell hinnem, hogy a rátermettség, a valamire-születés embere, állatnál egyformán előfordul, akár nagyúri palotában, akár zalmafődeles viskóban

csemeték és bodzafa, tüskésdrótszerű szederindák által átfonva, éppúgy akadályozzák a mozgást, mintha az egész terület a háború idején »spanyol lovasok« néven ismert alkotmányokkal lenne eltorlaszolva.

A sziklafalak, szakadékok, zsákutcákban végződő völgyek, őserdőterületek és bozótok eme útvesztőjében a tájékozódás gyakran igen bajos, sőt bizonyos körülmények között még a leggyakorlottabb vadászra nézve is teljesen lehetetlenné válik. Ezt alkalmam volt kitapasztalni, amikor egyszer szeptember kezdetén egy közvetlenül az esti szürkület előtt lőtt zergebakkal a hátamon igyekeztem hazafelé. De meg kell említenem, hogy a »haza« szóval nem akarok valami kényelmes erdészlakot vagy akár csak vadászkunyhót megjelölni, illet az azon a vidéken nem mondhattam a magaménak, mivel a határszéli pásztorok minden ilyenfajta épületemet ismételtelen felgyújtották. Azért a »vissza a természethez« jelszóhoz igazodva, tanyám ez alkalommal is a Zsil-patak forrásvidékén lévő egyik barlang volt. Itt vadöröm addig, amíg egyedül cserkésztem, megfőzte a pirított szalonna leöblítésére szolgáló teát és fenyőgallyakból összerakta a ruganyos fekvőhelyet.

Siettem. A teljesen víznélküli mészkőhegységben reggel óta egy csepp vizet sem találtam, amellyel kínzó szomjúságot olthattam volna. Megeredtt az eső és sűrű köd ereszkedett a tájra. Kénytelen voltam lámpást gyújtani, mert nélkül a barlang felé vezető csapást, ahol a fák meg voltak jelölve, nem tudtam volna megtalálni. Hogy gyorsabban haladhassak, zergebacomat kampójánál fogva egy fenyőfa ágaira akasztottam, és lámpással a kezemben, sietve folytattam utamat. Egy ideig elég jól haladtam, de a fákon látható jelek sorának egyszerre vége szakadt. A zuhogó esőben és sűrű ködben a mécses fénye alig világított három lépésnyire és egyszerre elvesztettem a tájékozódást. Iránytű nem volt nálam. Az ez alkalommal szerzett tapasztalatok megtanítottak arra, hogy iránytű nélkül az ember sohase induljon a vadonba. Találomra ereszkedtem egy fákkal benőtt hegyoldalon lefelé. Abban reménykedtem, hogy a barlangom előtt folydogáló

Zsil-patakhhoz fogok lejutni. Elértem egy szakadék fenekét, amelyen lefelé haladtam. Egyszerre sziklafal zárta el utamat, zsákutcába jutottam. El sem tudtam képzelni, hogy hol lehetek. Az egyik sziklafalon, párkányról párkányra kapaszkodva, haladtam fölfelé. Feljutottam egy hegygerincre. Itt hiábavaló tájékozási kísérleteimet folytattam. Nem tehettem egyebet, vaktában botorkáltam tovább. Egyhelyben maradtam volna, hogy valamely fa tövében várjam meg a reggelt, de a kínzó szomjúság egy pillanatig sem engedett pihenni. Az illatos tea, amellyel Gyorgye a barlangban várt, lidércfényként lebegett előttem.

Már a harmadik gyertyát helyeztem el a lámpásban. Csak a karom alatt volt egy száraz ingfolt, amelybe kezemet törülhettem, mielőtt a vízhatlan szelencébe zárt gyufához hozzányúltam. Négykézláb a zuhogó esőt a hátammal felfogva, babráltam magam alatt mindaddig, amíg a gyertyát meg nem gyújtottam.

Éjfél elmúlt és még mindig botorkáltam. Szélcsend... zuhogó eső... köd... Egy keresztbe fekvő fatörzsre másztam fel. A túlsó oldalon leléptem... a semmibe. Zuhantam. Nagy, terebélyes fenyőfa ágaiba kapaszkodtam. Azok súlyomat nem bírták és elváltak a törzstől. Ezzel a természetes ejtőernyővel a kezemben pottyantam ágról-ágra és sértetlenül értem földet. A lámpa, amely övemhez volt erősítve, elaludt. Sötétben voltam. Más zajt nem hallottam, csak a fákról aláhulló kövér vízcseppek kopogását.

Megmozdulni egyelőre nem mertem. Hátha továbbzuhanok és ez a kaland nem végződik olyan símán, mint első szakasza? Mindenekelőtt újra meggyújtottam a máriaüveges lámpást, amely a nagy zuhanás ellenére véletlenül ép maradt. Szálas lúcfenyőtörzs mellett guggoltam, amely függőleges sziklafalhoz lapult. A másik oldalon feketén tátongott a mélység, amelynek fenekéig nem lehetett levilágítanom. A mécses sárga fénycsóvján áthatoló esőcseppek függőlegesen lefelé hullva, egymásután eltűntek a titokzatos feketeségben. Kezem ügyébe kerülő ökölnagyságú követ dobtam utánuk. Jó darab ideig kellett várnom, amíg koppanását meghallottam. Messzire zuhanhatott a mélységbe. Nem

támad életre. Hiszen kutyám ó-német szuka és poenter hím keresztezése, tehát nem fajtisza ivadék. S az elindulása bizony nem sokat ígért. Sokszor azon gondolkodtam, hogy túladdok rajta. A szobafegyelmetsége kitűnő volt, mint valamennyi kutyámé. De egyéves koráig semmit meg nem állt. Ez szomorított el legjobban. Hét-nyolchónapos korában hiába veztettem jó széllel a sűrű, alacsony sarjában verő fürjekakásra. Mikor megérezte, esetlenül, félénken tipegett felé, s mikor kitapostam a fürjet, kétségbeesve ugrott hozzám a felberrenésétől. Azért csak kísérleteztem, kínlódtam vele tovább, egész határkopaszodásig. Kivezettem őszi, sőt téli bokrázásaimra is. Fogolyröppenésre, nyúlúgrásra ösztönös félelemből hasalt. Künn a szabadban ebben az időben foglyot sem hoztattam el vele soha.

A másfélhavi tilalom ideje alatt szomorú kétségek között vártam a márciusi napokat. Hiszen volt is vizslám, meg nem is...

Azonban örvendetesen csalódtam. 1921 március 11-én, bogártámasztó enyhe délelőtti napsütésben akaszkoztam neki a felnémeti (akkor még Egerben laktam) Villóberc borókaival váltakozó öreg vágásának. Kutyám feltűnő elevenséggel lendült keresőre. Egyszer, ahogy egy nagyobb borókacsoport felé közeledünk, szimatot kap, csúszva lép vagy hármat, azután kinyúlva meredten áll. Nohát, én lettem egyszerre a világ legboldogabb embere. Nem cseréltem volna a kincses Indiák első maharadszájával! Néhány percig gyönyörködtem tehetetlennek hitt kis kutyám alakjában. Azután Kuzsu Jóska csatlósom megzörgette botjával velem szemben a boró-

kást. A szép madár kivágódott, én meg örömben úgy elhibáztam, mintha sose lett volna puszka a kezemben.

De nem bántott az ügyetlenkedésem. Már nem ez az egy szalonka izgatott, hanem a... többi!

Az egyórás ebédidőt leszámítva, alkonyatig még öt szalonkát talált a kutyám. Viselkedése mindegyiknél a rátermettség, a céltudatosság egyre erősödő biztossága mellett tanuskodott. Az öt szalonkából három került aggatómra. A másodikat, harmadikat már úgy elhozta, mintha életében egyebet se tett volna.

Hasonló mestere lett aztán a foglyászásnak is. A kukoricaszalagokban sose ment előbbre nyolc-tíz lépésnél. S noha nem tartozott a kitűnő-orrúak sorába, szorgalma, óvatossága révén még ez egyetlen fogyatéka mellett is a legjobbak közé emelkedett.

A hepe-hupás Sárhegyen még téli fagyban, hóban is több hasznát vettem, mint néhány ügyetlen hajtónak. Óvatosan lépkedett ilyenkor egy-egy hajlásgerincen a sarkamban. Mikor aztán valamelyik alkalmasnak ígérkező oldalhajlás fölé értünk, intésemre 100—120 lépésre került a hajlat alá s azt szélesen keresztezte fölfelé. Hogy tudtunk mindketten örülni az ilyen közös furfanggal szerzett nyúlnak!

Az ilyen téli kirándulásainkon érdekes volt az ebédünk is. Széltől védett valamelyik oldalban eltűrtam a havat. A kerek fészek aljára két újságszámot helyeztem el. Ebben hajlott karikába kis cimborám, én meg az üres hátitarisz

lett volna tanácsos példáját követni. Egy párkányon voltam. A sziklafal mentén kúsztam előre. Helyenként a földszál alig volt szélesebb egy lépésnél. De odébb kiszélesedett, úgyhogy bátran haladhattam előre. Barlang elé jutottam, amelynek bejáratát a sűrű havasfűzbozót majdnem eltorlaszolta. Azon átvergődve, behatoltam. Azt hittem, hogy ott vizet fogok találni.

A mécses fényénél első pillantásra meggyőződtem arról, hogy ez a hely valamikor lakott volt. Amint beljebb mentem, észrevettem, hogy a barlang kövei füsttől megfeketedtek. A tűzhelyet is megtaláltam. Száraz gyalogfenyőgallyak, szépen egymásra rakva, feküdtek a közelében.

Azonnal hozzáfogtam a tűzgyújtáshoz. Így legalább a gyertyával takarékoskodhattam. A gyalogfenyőgally, a világnak legjobb és majdnem füstnélkül égő tüzelőfaja, rövid idő múlva vígan pattogott, amint a falánk lángok martaléka lett. Tűzrakás közben a barlang belsejében az óra ketyegéséhez hasonlítható, ütemes zajt hallottam. Ennek okát azonban egyelőre nem kutattam.

A lángok közvetlen környezetüket jól megvilágították. Círbolyhasábokból összerakott állványt láttam, amelynek tövében néhány rézüst hevert. Ezek külső része kormos volt, belsejüket vastag zöld réteg borította. Néhány vasdarabra is bukkantam, de azokat a rozsdá annyira megrágtá, hogy eredeti alakjukat alig lehetett sejteni. A polcon öt kanalat leltem. Kezdetben el sem tudtam képzelni, hogy milyen anyagból készülhettek, de tüzetesebb vizsgálat után kiderítettem, hogy azokat szaruból faragták. Olyan helyen találtam rájuk, ahol a polcokra osztott állványon a felülről lehulló denevérhulladék és kötörmelék nem takarhatta be őket. A polc egyik végén egy furcsa tárgy ragadta meg figyelmemet. Ezt első pillantásra ekeszarvnak nézhettem volna. Legnagyobb meglepetésemre azonban egy kőszálbak hatalmas szarvát fogtam a kezemben. Még egy ilyen szarvat találtam, de az össze-vissza volt faragva. A kanalakat is nyilván abból készítették.

Miután szándékom volt, hogy másnap visszajövök és az érdekes barlangot tüzetesen megvizsgálom,

az említett óraketyegésszerű nesz iránt kezdtem érdeklődni és más irányban a kutatást abbahagytam. Újból meggyújtottam a lámpát és a hang irányában behatoltam a barlang feneke felé. Jól éreztem a légvonatot, amely a bejáratától befelé húzott és a füstöt és pernyét magával ragadta. Amikor a barlang fenekére értem, egyenletes időközökben vízcseppek hullottak a fejemre. Nyilvánvalóan valami nyíláshoz jutottam, amelyen át a füst a barlangból a szabadba juthatott. A lámpást a falnak egyik kiszögellésébe akasztottam és a kürtőn felmásztam. Aránylag kényelmesen kijutottam a szabadba, ahol megint zuhogó esőben álltam. Visszaereszkedtem és puskámat, hátizsákomat és a kőszálbak szarvát kihoztam a barlangból. Aztán tovább kóboroltam. Mindenáron vízhez akartam jutni, mert a szomszág okozta kínok hova-tovább elviselhetetlenekké váltak. Egyik helyen egy gyertyavéget találtam. Ott az éjszaka folyamán már jártam, mert azon a helyen cseréltem gyertyát. Azután lassan, óvatosan tovább mentem. A fákról lehulló vízcseppek kopogásán kívül semmit sem hallottam. Szerettem volna tudni, hogy merre van dél, mert ebben az irányban haladva, rátalálhattam volna az egyenesen kelet felé folyó Zsil medrére és ezzel máris haza értem volna. Ebben a pillanatban egy kutya távoli ugatásának hangja ütötte meg a fületem.

A kutya csak a tőlem egyenesen délre fekvő Oszli-havason lehetett, ahonnan a pásztorok a nyájakkal még nem vonultak volt el. Tudtam, hogy merre kell tartanom és egyórás menetelés után barlangomban voltam, ahol Gyorgye a már egészen megbarnult teát vízzel felhígította és a drága folyadékkal megtöltött csészét a kezembe nyomta.

Másnap reggel mindenekelőtt zergebakomért mentünk. Azt könnyen megtaláltam, de a barlangot, amelybe akkor éjjel véletlenül jutottam, még évekig hiába kerestem, soha többé rátalálni nem tudtam.

Mivel vadászterületem valamikor a Tizmánai Kolostor birtokállományához tartozott, azt hiszem, hogy abban a bizonyos barlangban remete lakhatott. Természetes odujának bejárata egy megközelíthetetlen

nyával betakartam. Itt gubbasztott, míg ebédemet elköltöttem. Ebédadagját is fektében kapta meg, s így pihent elégedetten mialatt ebédutáni egy pipa dohányomat elszívtam. Delelőnk rendesen egy óráig tartott s mégse fázott meg soha.

Többnyire kivittem nagyvadlesre, cserkészetre is. Sohasem hibázta el a dolgot itt sem. Megesett akárhányszor, hogy őz vagy szarvas — jó széllel — négy-öt lépésre legelt a közlünkben. Ilyenkor még a fejét sem emelte meg, csak a nagy, okos szemével pillogott kérdőleg reám. Tizenegy vizslám közül ő volt a második, amellyikkel hároméves kora óta sose vittem korbácsot a vadászatra.

Salonkahúzáson, ahogy a hallásom gyengülni kezdett, kilenc évig valóságosan jobbkezem, akarom mondani — jobbfülem volt. Velem szemben öt-hat lépésre szoktam ilyenkor leültetni. Én csöndesen pipáztattam vadászszékemen. A többi aztán az ő dolga volt. Ha figyelőre emelt füllel erre vagy arra kapta a fejét, felálltam s abban az irányban éberkedtem. Bizony húzáson az utóbbi időkben, csaknem minden salonkamat neki köszönhettem.

Jártomban-keltemben s delelőink alkalmával úgy elbeszélgettem vele, mint akármelyik »lelkes-állattal«, s megértette legtöbb szavamat. Okos, engedelmes, hűséges volt, aminő csak az igazi jó vizsla lehet.

Tizenkétéves érzelmi közösség kapcsolt össze bennünket. Érthető tehát lelki vívódásom, mikor kedves kutyám további szenvedése, vagy elpusztítása fölött kellett határoznom.

Az okosság parancsa szerint — csak az utóbbi megoldást választhattam.

23-án délután az öcsém özbaklesre készült a sólymosi érseki erdőre. Előző este megkértem, hogy vigye ki az én öreg szolgálmat s a madárdalos erdő valamelyik rejtékén egy golyóval szabadítsa meg szenvedésétől.

En reggel búcsúztam el tőle. A gyöngyöshalászi területünkre indultam szarkát irtani. Öreg hűségesem utódja jött velem, az egyéves Fickó. Délig hat lakott szarkafészket lőttem szét, azonkívül két magányos szarkát sikerült lecsípnem. Közben a vetéseken, lucernásokon iskoláztam a növendéket. Máskor az efféle kirándulásom szórakozás, mulatság volt. Most úgy botorkáltam a szép tavaszi verőfényben, mint az »alvajáró«.

Tizenkét óra tájon egy szőlő sarkán ültem delelőre. De az ebédem minden falatkája megakadt a torkomban és keserű volt az ebédutáni rendes egy pohár borom is.

Este a feleségem sírva fogadott. Nem várt már kedves kutyám neheztelős morcossággal, mint máskor, ha nélküle mentem el hazulról puskával. És az a bizonyos dugóhúzó — nagyot, keserveset szúrt a baloldalamon.

Szegény jó kutyám! Boldog volt az élete, könnyű az elmúlása. Szép a pihenőhelye is. Künn porlad a Mátra egyik vadregényes szakadékaiban, amelynek tájékán velem oly sokat s olyan hűséges szeretettel bolyongott.

sziklapárányról nyílt. Oda felülről valószínűleg csak valami hosszú létra segítségével lehetett lejutni. A remete meghalt, a létra eltűnt és a barlangról megfedkeztek, ha lakóján kívül ugyan egyáltalán tudott valaki létezéséről. A véletlen úgy akarta, hogy épp a barlang bejárata elé zuhanjak. A helyet azután a legszorgalmasabb utánjárás ellenére sem tudtam újra felfedezni.

A remete valószínűleg szarutárgyak faragásával foglalkozott, amire a talált és magammal hozott kanalakból lehet következtetni. A feldolgozásra igen alkalmas szarvakat egy előtünk ismeretlen vadászembertől kaphatta, aki a nemes vadat a környéken ejthette el.

Azt hiszem, hogy érdekes leletem kétségtelen bizonyítéka annak, hogy a kőszáli kecske valamikor a Retyezát-hegység lakója volt.

A hatalmas szarvakat a felejthetetlen emlékü Forgách István grófnak ajándékoztam, aki nem igen akarta azokat elfogadni és csak ismételt kérésemnek engedve, fogadta el az ajándékot. Úgy éreztem akkor, hogy ez a tudományos szempontból is érdekes emléktárgy nála biztosabb helyen van elhelyezve, mint nálam. Mintha sejtettem volna, hogy rajtam is be fog teljesedni a családomat sujtó átok, amely látszólag annak minden nemzedékét arra ítélte, hogy otthonát feldúlják és mindenét elveszítse.

A szarvakat utoljára a háború idején a nagy-szaláncai kastélyban láttam, amely azóta Waldbott Kelemen báró tulajdona lett. Biztosan tudom, hogy ott jó helyen vannak.

A szaruból faragott kanalakat feleségem vendégségek alkalmával a befőttes- és salátástálban használta. Az oláhok betörésekor elvesztek.

## AZ ATKÁK ÉS A BARLANGOK.

Írta: Szalay László dr.

Az atkák tudvalevőleg a pókfélék, az Arachnoideák egyik csoportja. Aprótermetű, sok esetben csak összetett nagytóval látható állatok, amelyek között a nyolc-tíz milliméternyi nagyságúra meghízott nőstény kullancs (*Ixodes ricinus* L.) már óriásszámba megy. A legváltozatosabb helyeken megtalálhatók, vízben, szárazföldön egyaránt otthonosak, kopár sziklákon, száraz homokban csakúgy rájuk bukkanhatunk, akár a nedves mohában, élő és elhalt növényeken s állatokon, a talajban, lehullott lomb és fák kérge alatt, vagyis ezeknek a parányi kis állatoknak különféle alakjai rendkívül változatos viszonyok között élnek. És éppen apró termetüknél fogva földalatti kisebb üregeket is be tudnak népesíteni. Ilyen földalatti kis üregek részben természetes úton jöhetnek létre, részben emberi vagy állati beavatkozás eredményei, például a vakond vadászterülete, a partifecske fészkelő helye és a hangyaboly. Ezeket a földalatti kis üregeket diminutív-barlangoknak nevezik, s miként ismeretes, atkaviláguk igen változatos és népes, ami azt mutatja, hogy az itteni természeti, környezeti, valamint táplálkozásbiológiai viszonyok kiválóan alkalmasak arra, hogy bennük az atkák bizonyos csoportjai a nekik legmegfelelőbb életfeltételeket találják meg.

Ezek a diminutív-barlangok általában sötétek, hőmérsékletük napi és évi ingadozása aránylag csekély, levegőjük páratartalma is csak kis mértékben változik. Ámde a földalatti nagyobb üregekben, vagy ahogy szoktuk mondani a barlangokban teljesen hasonlóak a természeti és a környezeti

viszonyok, úgyhogy ebből a szempontból a barlang is, vagy annak egyes részei alkalmas életteret jelenthetnek az atkák számára.

Másik, még az előbbinél is fontosabb feltétele annak, hogy egy bizonyos területen állati élet fennmaradjon, az, hogy milyenek az illető helyen egyes állatcsoportok részére a táplálkozási lehetőségek. Nagy általánosságban áll az a tétel, hogy ott, ahol nincsenek az állatok táplálkozására felhasználható anyagok, állatot sem találunk, legfeljebb eltévedt vagy kóborló példányt, de ahol bőséges táplálék áll rendelkezésükre, ott a legnagyobb valószínűséggel — nem ritkán tömeges — jelenlétükre is számíthatunk. Táplálkozásbiológiai szempontból tehát nemcsak azt kell kiderítenünk, hogy valamely állat vagy az állatoknak egy csoportja minő táplálékkal él, hanem azt is, hogy bizonyos átkutatandó területen vannak-e olyan anyagok, amelyek alkalmasak az állatok táplálkozására és ezek alapján minő állatok jelenlétére lehet ott kilátásunk.

Az atkák, mint említettem, a legváltozatosabb helyeken és körülmények között élnek, ennek megfelelően táplálkozásbiológiai szempontból is többféle csoportot különböztethetünk meg közöttük. Vannak közöttük ragadozók, dögevők, ürülék-evők, vannak, amelyek a növényi anyagokat, kivált a korhadó fa- és egyéb törmelék, gombafonalakat, a humuszos földdel keveredett fatörmelékkel kedvelik, vannak, amelyek élelmi-szerekben, lisztben, sajtban vagy ételhulladékokon, gyümölcsön élnek, de vannak közöttük élősködők is.

Nézzük, ebből a szempontból a barlang mennyiben felel meg igényeiknek, találnak-e ott elegendő mennyiségű táplálékanyagot, hogy ezáltal létük a barlangban biztosítva legyen.

A barlangi állatvilág táplálkozásában legnagyobb szerepe kétségkívül a kívülről bekerült tápláléknak van. Ez áll az atkák esetében is. Mint ilyen legfontosabb a szerves törmelék, amelyet a folyóvizek vittek és visznek be állandóan. Ezt a növényi törmelékből álló táplálékot a víz a barlangban szétosztja, szétterгети és folytonosan újtáplálékot, úgyhogy a különböző finomságú és megtartású törmelék mindenkor és mindenütt bőségesen áll a törmelékevő atkák rendelkezésére.

A víz árja azonban nemcsak az apró növényi törmelék, hanem nagyobb ágakat, leveleket, terméseket, magvakat, fakéregdarabokat, gyökereket, mohát, zúzmót is besodorhat magával, ezeket itt is-ott is partra veti, ahol korhadásnak indulnak és odacsábítják a fakorhadékevő atkákat; ezeknek a létfeltételét az ember is nagymértékben elősegíti akkor, amikor a barlangban famunkálatokat végez, vagyis deszkát, cölöpöt, karót, léceket szállít a barlangba, ahol azok előbb-utóbb elkorhadnak és széthullanak.

A víz által besodort és az ember által becipelt fadarabok még azért is fontosak, mert ezeket a penészgombák és egyéb gombák fonalai lepik el, ezek viszont a gombaevő atkák számára jelentenek gondtalan éleket.

Ha a korhadás nagyon előrehaladt, a teljesen szétmállott, földdel, humusszal keveredett fatörmelék pedig a humuszevő atkáknak ad bőséges táplálékot.

Nagyon sok barlangban az idők folyamán fölhalmozódott denevértárgya — a guanó — valóságos eldoradoja az úgynevezett guanophil, vagyis denevértárgyakedvelő atkáknak.

De nem hagyhatók figyelmen kívül a kirándulóktól eldobált ételhulladékok, kenyér és sajtadarabok, gyümölcsmaradványok, szalonnabőr, csontok sem, amelyeken bizonyos fajok néha szinte megszámlálhatatlan mennyiségben verődnek össze. Az ilyen atkadús helyen azután megvan a lehetősége és valószínűsége annak, hogy bizonyos rablóatkák is megjelenjenek a szintéren és szelidebb és gyengébb atyafiaik elzsákmányolásával csillapítsák éhségüket.

Viszont húsevő és dögevő más fajokat a barlangban elhullott kisebb nagyobb állatok hulláin is megtalálhatunk.